

materiał opracowany przez Rzeczpospolita. Plus Minus

KALEDARIUM POWSTANIA WARSZAWSKIEGO

31 lipca

Komendant Główny Armii Krajowej gen. Tadeusz Komorowski ps. Bór wydał dowódcy Okręgu AK Warszawa płk. Antoniemu Chruścielowi „Monterowi” rozkaz o rozpoczęciu 1 sierpnia 1944 r. o godz. 17 powstania w Warszawie.

1 sierpnia

O godz. 17 w godzinę „W” wybuchło powstanie warszawskie. Do pierwszych walk z Niemcami doszło na Żoliborzu już ok. godz. 14, a na Woli i w Śródmieściu Północ – ok. 16. Siły Armii Krajowej liczyły 40-45 tys. żołnierzy, zorganizowanych w obwodach podległych Komendzie Okręgu Warszawskiego AK (Śródmieście, Żoliborz, Wola, Ochota, Mokotów, Praga, Powiat) w oddziałach wydzielonych. Powstańcy mieli do dyspozycji ok. 2,5 tys. pistoletów, 1 475 karabinów, 420 pistoletów maszynowych, 94 ręcznych karabinów maszynowych, 20 ciężkich karabinów maszynowych.

Powstańcy zdobyli hotel „Victoria” przy ul. Jasnej – miejsce to wybrano następnie na kwaterę płk. Chruściela „Montera”. Żołnierze opanowali gmach Towarzystwa Ubezpieczeń „Prudential” przy Placu Napoleona, a na jego dachu zawiesili polską flagę. W reakcji na wybuch powstania Reichsfuehrer SS Heinrich Himmler rozkazał: „Każdego mieszkańca należy zabić, nie wolno brać żadnych jeńców. Warszawa ma być zrównana z ziemią i w ten sposób ma być stworzony zastraszający przykład dla całej Europy”.

2 sierpnia

Powstańcy zdobyli Poczta Główną, Państwową Wytwórnę Papierów Wartościowych, Pałac Krasińskich, fabrykę Monopolu Tytoniowego oraz Elektrownię Warszawską na Powiślu. W wyniku ran zmarła Krystyna Kraheńska „Danuta” -autorka jednej z najpopularniejszych

piosenek powstańczych „Hej chłopcy, bagnet na broń!”. Pozowała też do rzeźby warszawskiej syrenki.

Ukazał się pierwszy powstańczy numer pisma AK „Biuletyn Informacyjny”. Niemcy dokonali egzekucji ponad 600 osób przetrzymywanych w więzieniu mokotowskim przy ul. Rakowieckiej.

3 sierpnia

Niemieckie bombowce zbombardowały Warszawę. Powstańcy opanowali Dworzec Pocztowy, Pałace Blanka i Mostowskich oraz Arsenał. Komendant Żydowskiej Organizacji Bojowej Icchak Cukierman wydał odezwę do bojowników żydowskiego ruchu oporu z apelem o wstępowanie w szeregi powstańcze i walkę z Niemcami.

4 sierpnia

Zarządzenie Komendy Okręgu Warszawa AK wzywające mieszkańców stolicy do budowy barykad. Powstańczy sztab przeniósł się do budynku PKO przy ul. Jasnej. Poległ poeta Krzysztof Kamil Baczyński, żołnierz Batalionów „Zośka” i „Parasol”. Brytyjskie samoloty m.in. z polskimi załogami dokonały pierwszych zrzutów nad walczącą Warszawą.

5 sierpnia

Powstańcy zdobyli „Gęsiówkę” – niemiecki obóz koncentracyjny i uwolnili 348 Żydów. Jednostka dowodzona przez Oskara Dirlenwängera zamordowała na Woli około 20 tys. ludzi. W ciągu następnych dni liczba ofiar wzrosła do 40 tys.

6 sierpnia

Niemcy uruchomili w Pruszkowie obóz przejściowy dla ludności cywilnej Warszawy. Rozpoczęła działalność harcerska poczta polowa.

7 sierpnia

Walki Zgrupowania „Radosław” na cmentarzach kalwińskim i luterańskim

8 sierpnia

Pierwsza audycja powstańczej radiostacji AK „Błyskawica – nadana z gmachu PKO. W wydawanym „Komunikacie Informacyjnym” wydanym Delegatury Rządu RP na Warszawę ukazało się obwieszczenie o powszechnym obowiązku pracy.

11 sierpnia

Wojska niemieckie opanowały Wolę i Ochotę. Odwrót Zgrupowania „Radosław” w kierunku Starego Miasta. Z funkcji dowódcy ustąpił ranny ppłk Jan Mazurkiewicz „Radosław”. Powstańcom przyznano pierwsze krzyże Virtuti Militari.

12 sierpnia

Niemcy odbili gmachy Dyrekcji Wodociągów i Kanalizacji, Starostwa Grodzkiego Śródmiejsko-Warszawskiego, a także Wojskowy Instytut Geograficzny, Miejski Instytut Higieny i Dom Turystyczny. Ukazał się pierwszy numer pisma „Barykada”

13 sierpnia

Niemcy zamknęli pierścień wokół Starego Miasta, zajęli Stawki. Na ul. Kilińskiego przy Podwalu eksplodował niemiecki transporter z ładunkami wybuchowymi, zdobyty przez powstańców - zginęło co najmniej 300 osób, wśród nich 67 żołnierzy Batalionu „Gustaw”. W kinie „Palladium” przy ul. Złotej odbył się pierwszy pokaz kroniki filmowej „Warszawa walczy”.

14 sierpnia

Walki o Uniwersytet Warszawski: powstańcy zdobyli transporter opancerzony z Dywizji SS „Wiking”, nazywany „Jasiem” oraz „Szarym Wilkiem”.

16 sierpnia

Komunikat Radia Berlin o zdławieniu polskiego powstania w Warszawie. W walkach na Starym Mieście polegli żołnierze AK: Tadeusz Gajcy - poeta, prozaik, krytyk literacki oraz poeta Zdzisław Stroiński.

17 sierpnia

Polskie Radio nadało pierwszą słyszalną w Londynie audycję z powstańczej Warszawy.

18 sierpnia

Niemcy utworzyli Grupę „Dirlenwanger”, ok. 6,5 tys. oddział dowodzony przez Oskara Dirlenwagera, którego żołnierze zasłynęli ze szczególnego okrucieństwa wobec polskich cywilów w czasie tzw. rzezi Woli. Wojska niemieckie zajęły Zamek Królewski.

19 sierpnia

Niemcy opanowali Politechnikę Warszawską.

20 sierpnia

Powstańcy zdobyli budynek Polskiej Akcyjnej Spółki Telefonicznej (PAST-y) przy ul. Zielnej. Oddziały powstańcze wycofały się z Muranowa na Stare Miasto.

21 sierpnia

Nieudana próba przebicia się oddziałów powstańczych z Kampinosu i Żoliborza na Stare Miasto. Niemcy wysadzili w powietrze Pawiak oraz pobliskie więzienie dla kobiet.

23 sierpnia

Powstańcy odbili z rąk niemieckich kościoł św. Krzyża na Krakowskim Przedmieściu i pobliską komendę policji. Podjęli próbę natarcia na Uniwersytet Warszawski.

25 sierpnia

Powstańcy opanowali „Café Club” przy ul. Nowy Świat.

26 sierpnia

Sztab Komendy Głównej AK ewakuował się kanałami ze Starego Miasta do Śródmieścia.

27 sierpnia

Powstańcy zostali wyparci z Katedry św. Jana przy ul. Świętojańskiej. Niemcy wkroczyli do Szpitala św. Jana Bożego przy ul. Bonifraterskiej. Ppłk Mazurkiewicz ponownie objął dowództwo nad Zgrupowaniem, zastąpił ciężko rannego mjr. Wacława Janaszka „Bolka”.

28 sierpnia

Niemcy zajęli gmach Polskiej Wytwórni Papierów Wartościowych. Okręgowy Delegat Rządu na Warszawę Marcei Porowski podpisał zarządzenie o powszechnym obowiązku pracy dla mężczyzn (od 17 do 50 lat) i kobiet (od 17 do 40 lat).

29 sierpnia

USA i Wielka Brytania ogłosiły deklaracje, na mocy których żołnierzom AK przyznano pełnię praw kombatanców.

30 sierpnia

Niemcy zamordowali ok. 300 pacjentów szpitala św. Jana Bożego z ul. Bonifraterskiej. Podobna liczba chorych zginęła lub została ranna w wyniku bombardowania Szpitala Ujazdowskiego przy ul. Chełmskiej.

31 sierpnia

Nieudana próba przebicia się oddziałów powstańczych z Grupy „Północ” AK ze Starego Miasta do Śródmieścia. W kościele Sakramentek na Nowym Mieście w wyniku nalotu zginęło ok. 1000 osób. Z kolei w Pasażu Simonsa - 300 ofiar.

1 września

Rozkaz Naczelnego Wodza gen. Kazimierza Sosnkowskiego do żołnierzy AK, w którym skrytykował postawę aliantów wobec powstania.

2 września

Kapitulacja sił powstańczych na Starym Mieście – podczas walk poległo tam ok. 7 tys. żołnierzy. Zniszczeniu od niemieckiego pocisku uległa Kolumna Zygmunta III Wazy na Placu Zamkowym. Na opuszczonym przez powstańców Starym Mieście Niemcy zamordowali ok. 1300 osób

Pocztą Polowa AK wyemitowała pierwszy powstańczy znaczek. Niemcy zajęli Sadybę. Nalot niemieckich samolotów na Warszawę. Powstańcy zajęli gmach Związku Chrześcijańskiej Młodzieży Męskiej (YMCA) przy ul. Konopnickiej.

3 września

Niemcy uznali prawa kombatanckie żołnierzy AK.

4 września

Rozwiązanie Grupy „Północ” AK. Ppłk Mazurkiewicz „Radosław” został mianowany dowódcą odcinka Czerniaków. Bombardowanie niemieckie gmachu PKO przy ul. Jasnej i elektrowni na Powiślu.

5 września

Powstańcy wycofują się z elektrowni na Powiślu.

7 września

Rozmowy delegacji powstańczej, w składzie m.in. z wiceprzewodniczącą Prezydium Zarządu Głównego Polskiego Czerwonego Krzyża Marią Tarnowską, z głównodowodzącym wojsk niemieckich gen. SS i Policji Erichem von dem Bachem sprawie ewakuacji ludności cywilnej z Warszawy.

8 września

Ewakuacja 5 tys. cywilów z terenów ogarniętych walkami do zajmowanej przez Niemców części Śródmieścia.

10 września

Natarcie Armii Czerwonej na przedmieście warszawskie. Polskie Radio ogłosiło listę 28 niemieckich dowódców, którzy byli odpowiedzialni za zrujnowanie Warszawy m.in. gen. von dem Bacha, Rainera Stahela i Heinza Reinefartha.

11 września

Odezwa gen. von dem Bacha do mieszkańców Warszawy, zrzucająca odpowiedzialność za fiasko polsko-niemieckich pertraktacji na dowództwo AK.

13 września

Niemcy zniszczyli kluczowe mosty stolicy: Poniatowskiego, Kierbedzia, Gdański i Średnicowy.

14 września

Naczelnny Wódz Polskich Sił Zbrojnych gen. Kazimierz Sosnkowski awansował płk. Chruściela „Montera” do stopnia generała brygady. Józef Stalin podpisał w Moskwie rozkaz o zdobyciu warszawskiej Pragi. Samoloty sowieckie odbyły 282 loty nad walczącą stolicą. Natarcie wojsk niemieckich na Górny Czerniaków.

15 września

Oddziały 1. Armii WP wylądowały na przyczółku czerniakowskim.

16 września

Początek walk 1. Armii WP przyczółki warszawskie na lewym brzegu Wisły. Niemieckie lotnictwo zbombardowało budynek kina „Helgoland”, w którym powstańcy stworzyli obóz dla jeńców niemieckich.

17 września

Część oddziałów 2. Dywizji Piechoty 1 Armii WP przedostało się na Żoliborz. Nieudane próby nawiązania łączności telefonicznej dowództwa AK ze sztabem Armii Czerwonej.

18 września

Nad Warszawą pojawiło się ponad 100 amerykańskich samolotów B-17, które dokonały zrzutów.

19 września

Gen. Komorowski w odezwie wezwał do dalszego oporu zbrojnego przeciw Niemcom.

20 września

Kolejne oddziały 3. Dywizji Piechoty 1 Armii WP przepравиły się przez Wisłę na przyczółek czerniakowski. Dowodzony przez „Radosława” oddział ok. 200 powstańców przedostał się kanałami z Czerniakowa na Mokotów. Gen. Komorowski wydał rozkaz o utworzeniu Warszawskiego Korpusu AK – regularnych oddziałów Wojska Polskiego złożonych z powstańców. Ich dowódcą został gen. Antoni Chruściel ps. Monter.

21 września

Alianckie lotnictwo dokonało ostatnich zrzutów zaopatrzenia nad Warszawą. Walki 6. pułku piechoty 1 Armii WP z Niemcami na Żoliborzu.

22 września

Gen. Chruściel wysłał do marszałka ZSRR Konstantego Rokossowskiego pismo, w którym zaoferował pomoc wojskową w planowanym sowieckim szturmie na Warszawę. Niemcy zdobyli przyczółek czerniakowski i zamordowali tam ok. 200 rannych.

26 września

Komendant Obwodu Mokotów AK ppłk Józef Rokicki „Karol” przeprowadził ewakuację swych wojsk z Mokotowa do Śródmieścia. Niemcy rozstrzelali 98 powstańców, którzy wychodzili z kanału przy ul. Chocimskiej.

27 września

Kapitulacja oddziałów powstańczych (ok. 2 tys. żołnierzy) na Mokotowie.

28 września

Pertraktacje polsko-niemieckie w sprawie zakończenia walk w Warszawie.

29 września

Na Żoliborzu powstańcy wycofali się z Twierdzy Zmartwychwstanek przy ul. Krasińskiego. W bitwie pod Jaktorowem Niemcy rozbili Grupę AK „Kampinos”.

30 września

Prezydent na uchodźstwie Władysław Raczkiewicz zwolnił ze stanowiska Naczelnego Wodza PSZ gen. Sosnkowskiego i powołał na to stanowisko gen. Komorowskiego „Bora”. Kapitulacja oddziałów powstańczych na Żoliborzu, do niewoli trafiło 1490 żołnierzy AK.

1 października

Gen. Komorowski zapowiedział na 2 października wszczęcie rozmów kapitulacyjnych z Niemcami.

2 października

W kwaterze gen. von dem Bacha w Ożarowie Maz. przedstawiciele Komendy Głównej AK płk Kazimierz Iranek-Osmecki i ppłk Zygmunt Dobrowolski „Zyndram” podpisali „Układ o zaprzestaniu działań wojennych w Warszawie”, przewidujący przerwanie walki o godz. 21. Rozpoczęła działalność komisja łącznikowa, której celem było utrzymanie porządku w mieście oraz zabezpieczenie ewakuacji powstańców i cywilów.

3 października

Prezydent Raczkiewicz zarządził dwutygodniową żałobę w Polskich Siłach Zbrojnych. Gen. Komorowski wydał pożegnalny rozkaz do żołnierzy AK. Gen. Leopold Okulicki „Kobra” został mianowany Komendantem Głównym AK.

4 października

Powstańcze Polskie Radio i radiostacja „Błyskawica” nadały ostatnie audycje.

5 października

Do niewoli niemieckiej trafiło 11 668 żołnierzy broniących Śródmieścia, a także członkowie naczelnego dowództwa powstania z gen. Komorowskim.

Oprac. koz